

“Tasviriy san’at mashg’ulotlarida yorug’lik va soya ifodalari qoidalarini o’qitishning pedagogik va ilmiy asoslari”

Qudratova Gulizuhro Otabek qizi

Navoiy Davlat Universiteti

70110501 – Tasviriy san’at magistratura ta’lim yo’nalishi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san’at mashg’ulotlarida yorug’lik va soya ifodalari qoidalarini o’qitishning pedagogik va ilmiy asoslari tahlil qilinadi. Yorug’lik va soya elementlarini to’g’ri qo’llash orqali o’quvchilarning vizual ifoda, estetik did va ijodiy qobiliyati rivojlantiriladi. Maqolada amaliy mashg’ulotlar, interaktiv texnologiyalar va vizual misollar yordamida yorug’lik va soya qoidalarini o’rganish samaradorligi ko’rib chiqiladi.

Kalit so’zlar: Tasviriy san’at, yorug’lik, soya, mashg’ulotlar, o’qitish metodikasi, pedagogik asoslar, ijodiy rivojlanish. Tasviriy san’at mashg’ulotlarida yorug’lik va soya ifodalari o’quvchilarning estetik tafakkuri va vizual tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o’ynaydi. Yorug’lik va soya ob’ektlarning hajmini, shaklini va chuqurlik hissini yaratishga yordam beradi, shuningdek, tasvirga realizm va dramatik effekt qo’shadi. Shu sababli, yorug’lik va soya qoidalarini o’qitish ilmiy asoslangan metodika talab qiladi.

Mashg’ulotlar jarayonida o’quvchilar turli manbalardan kelayotgan yorug’likni aniqlash, soya va yorug’lik kontrastini yaratish, ob’ektlar hajmini va shaklini vizual ravishda ifodalash bo’yicha mashqlar bajaradilar. Nazariy bilimlar va amaliy mashg’ulotlarni uyg’unlashtirish, individual yondashuv va interaktiv metodlar yorug’lik va soya qoidalarini o’qitishda samaradorlikni oshiradi.

Tasviriy san’at mashg’ulotlarida yorug’lik va soya ifodalari qoidalarini o’qitish o’quvchilarning vizual tafakkuri, estetik didi va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan muhim pedagogik jarayondir. Yorug’lik va soya san’atning ajralmas elementlari bo’lib, ular ob’ektlarning hajmi, shakli, chuqurlik hissi va realizm darajasini yaratishda muhim rol o’ynaydi. Shu sababli, ularni o’qitishda nazariy va amaliy bilimlarni uyg’unlashtirish, pedagogik va psixologik metodlarga e’tibor qaratish zarur.

Yorug’lik va soya qoidalarini o’qitishning birinchi bosqichi nazariy bilimlarni yetkazishdir. O’quvchilarga yorug’lik manbalari, soya turlari, kontrast va yorug’lik-soya nisbati tushuntiriladi. Shuningdek, ob’ektlarning shakli va joylashuviga qarab soya hosil qilishning turli usullari ko’rsatiladi. Nazariy tushuntirishlar turli san’at

asarlari va vizual misollar bilan mustahkamlanadi, bu esa o'quvchilarda yorug'lik va soya qoidalariga nisbatan ongli yondashuvni shakllantiradi va amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik yaratadi.

Amaliy mashg'ulotlar jarayoni yorug'lik va soya qoidalarini mustahkamlashning eng samarali vositasi hisoblanadi. O'quvchilar turli manbalardan keladigan yorug'likni aniqlash, soya va yorug'lik kontrastini yaratish, ob'ektlar hajmi va shaklini vizual ravishda ifodalash bo'yicha mashqlar bajaradilar. Masalan, biror ob'ektni tasvirlashda yorug'lik va soyaning to'g'ri qo'llanishi orqali uch o'lchovli tasvir yaratish, tabiiy landshaft yoki interyer tasvirida yorug'lik va soya bilan muvozanatni ta'minlash mashqlari amalga oshiriladi. Bu jarayonda individual yondashuv muhimdir, chunki har bir o'quvchining vizual sezgi va ijodiy qarashlari turlicha bo'ladi. O'qituvchi o'quvchilarning ishini kuzatib, kerakli maslahatlar beradi va ularning ijodiy qarorlarini rag'batlantiradi.

Yorug'lik va soya qoidalarini o'qitishda pedagogik texnologiyalar muhim vosita hisoblanadi. Interaktiv mashg'ulotlar, vizual prezentatsiyalar va raqamli dasturlar yordamida o'quvchilar turli yorug'lik va soya kombinatsiyalarini sinab ko'radilar. Shu bilan birga, flipped classroom texnologiyasi orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni uyda mustaqil o'zlashtirib, dars vaqtida amaliy mashg'ulotlarga ko'proq e'tibor qaratadilar. Bu yondashuv mashg'ulot samaradorligini oshiradi va o'quvchilarga ijodiy faoliyat uchun ko'proq vaqt ajratadi.

Psixologik omillar ham yorug'lik va soya qoidalarini o'qitishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar ob'ektlarni vizual tahlil qilish, kontrastni aniqlash, muvozanatni yaratish va xatolardan o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Turli san'at asarlari misolida yorug'lik va soyaning vizual ritmi, aniqligi va estetik uyg'unligi tahlil qilinadi. Shu tarzda, o'quvchilar vizual tafakkur va estetik didini rivojlantiradilar, ijodiy qaror qabul qilish qobiliyati oshadi.

O'quvchilarning mustaqil ijodiy ishlarini bajarishlari yorug'lik va soya qoidalarini o'qitishda muhim bosqich hisoblanadi. Bu orqali ular turli yorug'lik manbalarini qo'llash, turli soya effektlarini yaratish va o'z ijodiy uslubini shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, o'quvchilar turli san'at janrlari va uslublariga tanishtiriladi: klassik, modern va abstrakt uslublarda yorug'lik va soya qo'llashning turli metodlari ko'rsatiladi. Bu ularning estetik didini kengaytiradi va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

Baholash tizimi mashg'ulot samaradorligini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. O'quvchilarning ijodiy ishlarini jarayon davomida baholash, natijalarni tahlil qilish va rag'batlantirish orqali yorug'lik va soya qoidalarini mukammal o'zlashtirishga erishish mumkin. Shu tarzda, o'quvchilar vizual elementlarni erkin va mantiqiy qo'llashni

o'rganadilar, kompozitsion yechimlarni mustaqil ishlab chiqish va tasviriyl ifodani tizimli yaratish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

Shunday qilib, tasviriyl san'at mashg'ulotlarida yorug'lik va soya ifodalari qoidalarini o'qitish ilmiyl asoslar, pedagogik yondashuvlar, psixologik metodlar va zamonaviyl texnologiyalar uyg'unligiga asoslangan murakkab jarayondir. Nazariyl bilimlarni amaliyl mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish, individual yondashuvni qo'llash, interaktiv texnologiyalarni tatbiql etish va baholash tizimini to'g'ri tashkil etish o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning ijodiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Maqola natijalariga ko'ra, tasviriyl san'at mashg'ulotlarida yorug'lik va soya ifodalari qoidalarini o'qitish o'quvchilarning vizual tafakkurini, estetik didini va ijodiy rivojlanishini rivojlantirishga xizmat qiladi. Nazariyl bilimlarni amaliyl mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish, individual yondashuv, interaktiv pedagogik texnologiyalar va baholash tizimi orqali o'quv jarayoni samaradorligi oshiriladi. O'quvchilar mustaqil ijodiy ishlar orqali yorug'lik va soya elementlarini mukammal qo'llashni, turli effektlarni yaratishni va kompozitsion yechimlarni mustaqil ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, turli san'at janrlari va uslublari bilan tanishish ularning estetik didini kengaytiradi va ijodiy tafakkurini boyitadi.

Adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 587. – C. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – №. 1. – C. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.

6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – C. 8-14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B10. – C. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – C. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 193-196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 60-66.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING